
Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroî a primi
două numere unul după altul.

DIN POEZIELE LUÎ EMINESCU.

(urmare.)

Scrisoarea a treia

Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vr'o limbă
Ce, cu-a turmelor pășune, a ieî patrie și-o schimbă
La pămînt dormea ținîndu-și căpătăiî mîna cea dreaptă ;
Dară ochiu'nchis afară, înlăuntru se deșteaptă,
Vede cum din ceriuri luna lunecă și se coboară
Și s'apropie de dînsul preschimbata în fecioară,
Înflorea cărarea ca de pasul blîndeî primăveri ;
Ochiî ieî sînt plini de umbra tăinicitelor dureri
Codrii se înfiorează de atîta frumuseță
Apele 'ncrețesc în tremur străveziile lor fețe
Pulbere de diamante cade fină ca o bură,
Scînteind pluteă prin aîer și pe toate din natură
Și prin mîndra fărmeceare sună'o muzică de șoapte
Iear pe ceriuri se înnaltă curcubeiele de noapte...
Iea șezînd cu iel alături, mîna fină i-o întinde
Părul ieî cel negru 'n valuri de mătasă se desprinde :
„—Las să leg a mea vieță de a ta... În brațu-mî vino
„Și durerea mea cea dulce cu durerea ta alino...
„Scris în cartea vieței ieste și de veacuri și de stele
„Ieu să fiu a ta stăpînă, tu stăpîn vieței mele“.

Și cum o priveă Sultanul, iea se 'ntunecă... dispăre ;
Iear din inima lui simte un copac cum că răsare
Care crește într'o clipă ca în veacuri, mereu crește
Cu-a lui ramuri peste lume, peste mare se lățește ;
Umbra lui cea urieasă orizonul îl cuprinde
Și sub dînsul universul într'o umbră se întinde ;
Iear în patru părți a lumii vede șiruri munții mari
Atlasul, Caucasul, Taurul și Balcanii seculari
Vede Eufратul și Tigris, Nilul, Dunărea bătrînă ;
Umbra arborului falnic peste toate ie stăpînă
Astfeliu Asiea, Europa, Africa cu-a ieî pustiuri
Și corăbiile negre legănîndu-se pe riuri
Valurile verzi de grîe legănîndu-se pe lanuri
Mările termuitoare și cetăți lîngă limanuri,

Toate se întind nainte-î... ca pe-un uriaș covor
Vede țară lângă țară și popor lângă popor
Ca prin neguri alburie se strevăd și se prefac
În întinsa 'mpărăție sub o umbră de copac.

Vulturii porniți la ceriuri pân' la ramuri nu ajung ;
Dar un vînt de biruință se pornește în delung
Și lovește rînduri-rînduri în frunzișul sunătoriu,
Strigăte de Alah! Alah! se aud pe sus prin nori
Zgomotul creștea ca marea turburată și înaltă
Urlete de bătalie s'alungau după o laltă
Înse frunzele-ascuțite se îndoaie după vînt
Și de-asupra Romei nouă se închină la pămînt.

Se cutremură Sultanul... se deșteaptă. . și pe cer
Vede luna ce plutește peste plaiul Eschișer ;
Și privește trist la casa Șeihului Edebali
După gratii de fereastră o copilă iel zări
Ce-î zimbește, mlădioasă ca o creangă de alun
Ie a Șeihului copilă, e frumoasa Malcatun.
Atunci iel pricepe visul că i trimise de la profet
Că pe-o clipă se'nălțase chiar în raiu la Mohamet
Că din dragostea i lumească un imperiu se va naște
Aî căruia anî și margini numai ceriul le cunoaște.

Visul său se 'nfiorează și se'ntinde vulturește
An cu an împărăția tot mai largă se sporește
Ieară flamura cea verde se înualță an cu an
Neam cu neam urmîndu-î zborul și sultan după sultan ;
Astfeliu țară după țară drum de glorie-î deschid...
Pân' în Dunăre ajunge furtunosul Baiazid...

La un semn, un țerm de altul legînd vas de vas, se leagă
Și în sunet de fanfare trece oastea lui întregă
Ieniceri copii de suflet a lui Alah și Spahii
Vin de 'ntunecă pămîntul la Rovine în cîmpii
Respîndindu-se în roiuri întind corturile mari
Numa 'n zarea depărtată sună codrul de stejari.

Ieată vine-un sol de pace cu-o naframă 'n vîrf de băț,
Baiazid privind la dînsul îl întreabă cu dispreț ;

— Ce vrei tu ?..

— Noî! Bună pace! Și de n'o fi cu bănat

Domnul nostru-ar vrea să văză pe măritul împărat.
La un semn deschisă-i calea și s'apropie de cort
Un bătrîn atît de simplu după vorbă, după port.
— Tu iești Mircea? — Da'mpărate!

— Am venit să mi te 'nchinî

Să nu schimb a ta coroană într'o ramură de spinî.
— Ori ce gînd ai, împărate, și ori-cum vei fi sosit
Cît sîntem încă pe pace ieu îți zic: „Bine-ai venit!“
Despre partea închinărei înse, Doamne, să ne ierți.
Dar acû vei vrea cu oaste și războiû ca să ne certî
Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale
Să ne dai un semn și nouă de mila Măriei Tale...
De-o fi una, de-o fi alta... Ce ie scris și penrru noi
Bucuroși le-om duce toate, de ie pace de-i războiû“

„— Cum? cînd lumea mî-e deschisă, a privi gîndești că pot
„Ca întreg Aliotmanul să se'mpiedece de-un ciot?
„O, tu nici visezi, bătrîne, cîți în cale mi s'au pus
„Toată floarea cea vestită a întregului Apus
„Tot ce stă în umbra crucei, împărați și regi s'adună
„Să dea piept cu uraganul ridicat de Semi-lună;
„S'a 'mbrăcat în zale luciî cavaleriî de la Malta
„Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta,
„Fulgerile adunat'au contra fulgerului care
„In turbarea-i furtunoasă a cuprins pămînt și mare,
„N'au avut decît cu ochiul ori cu mîna semn a face
„Și apusul îșf împinse toate neamurile 'ncoace;
„Pentru-a crucei biruință se mișcară riuri-riuri
„Ori din codri răscolite ori stîrnite din pustiu
„Zguduind din pace-adîncă ale lumii începuturi,
„Innegrind tot orizonul cu-a lor zeci de mii de scuturi
„Se mișcau îngrozitoare ca păduri de lănci și săbiî,
„Tremura înspăimîntată marea de-ale lor corăbiî!..
„La Nicopole văzut'ai cite tabere s'au strîns
„Ca să stee înnaunte-mî ca și zidul neînvins.
„Cînd văzuî a lor mulțime, cită frunză, cită iearbă
„Cu o ură ne'mpăcată mî-am șoptit atunci în barbă;
„Am jurat că peste dinșii să trec jalnic fără păs
„Din pristolul de la Roma să dau calului ovăs...
„Și de crunta-mî vijelie, tu te aperi c'un toiag
„Și purtat de biruință, să mă 'mpiedec de-un moșneag?
„— De-un moșneag da, împărate căci moșneagul ce privești
„Nu ie om de rînd, iel ieste Domnul Terei Romînești.
„Ieu nu ți-ași dori vr'o dată să ajungi să ne cunoști

„Nici ca Dunărea să 'nece spumegînd a tale oști.
„După vremuri mulți veniră, începînd cu acel oaspe
„Că din vechi se pomenește, cu Dariu al lui Istaspe
„Mulți durară după vremuri peste Dunăre vr'un pod
„De-au trecut cu spaima lumii și mulțime de nored
„Impărați pe cari lumea nu putea să-i mai încapă
„Au venit și 'n țara noastră au cerut pămînt și apă.
„Și nu voiū ca să mă laud nici nu voiū să te 'nspăimînt
„Cum veniră se făcură toți o apă și-un pămînt
„Te fălești că înainte-ți răsturnat'ai val-virtej
„Oștile leite'n zale de 'mpărați și de viteji ?
„Tu te lauzi că Apusul înainte ți s'a pus... ?
„Ce-î mină pe ieī în luptă, ce-a voit acel Apus ?
„Laurii voiau să-i zmulgă de pe fruntea ta de fier,
„A credinței biruință cătă ori-ce cavaler.
„Ieu ? Îmi apăr sărăciea și nevoile și neamul..
„Și de-acea tot ce mișcă'n astă țară, riul, ramul
„Mi-e prieten numaī mie, ieară ție dușman iese ;
„Dușmanit vei fi de toate făr'a prinde chiar de veste ;
„N'avem oști dară iubirea de moșie ie un zid
„Care nu se'nfiorează de-a ta spaimă, Baiazid !“

Și abia plecă bătrîrul... Ce mai freamăt, ce mai zbucium !
Codrul clăcotea de zgomot și de arme și de bucium,
Iear la poala lui cea verde miī de capete pletoase,
Miī de coifuri lucitoare ies din umbra ntunecoasă.
Călăreții umplu cîmpul și roesc după un semn
Și în caii lor selbateci bat cu scările de lemn,
Pe copite iearu în fugă fața negrului pămînt
Lănci scîntee lungi în soare, arcuri se întind în vînt ;
Și ca nori de aramă și ca tropotul de grindeni
Orizonu'ntunecîndu-l vin săgeți de pretutindenī
Viijind ca vijeliea și ca plesnetul de ploae...
Urlă cîmpul și de tropot și de strigăt de bătae.
In zădar strigă 'mpăratul ca și leul în turbare,
Umbra morței se întinde tot mai mare și mai mare ;
In zădar flamura verde o ridică înspre oaste
Căci cuprinsă-i de pieire și în față și în coaste ;
Căci se clatină rărite șiruri lungi de bătălie
Cad Arabii ca și pîlcuri risipite pe cîmpie
In genunchi cădeau pedestri, colo caii se răstoarnă,
Cad săgețile în valuri cari șueră, se toarnă
Și lovind în față 'n spate ca și crivățul și gerul
Pe pămînt lor li se pare că se năruie tot cerul...

Mircea însu-și mină 'n luptă vijelia 'ngrozitoare
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare.
Durduind soseau călării ca un zid înalt de sulii
Pintre cetele păgine trec rupîndu-și large uliți
Risipite se'mprăștie a dușmanilor șiraguri
Și gonind biruitoare, tot veneau a țerei steaguri,
Ca potop ce prăpădește, ca o mare turburată.
Peste-un ceas păgînatatea ie ca pleava vînturată
Acea grindin'oțelită în spre Dunăre o mină
Iear în umbra lor se'ntinde falnic armia romîna.

Pe cînd oastea se așază, ieată soarele apune
Voind creștetele nalte ale țerei să 'ncunune
Cu un nimb de biruință, fulger lung încremenit
Mărginește munții negri în întregul asfințit
Pîn ce isvoresc din veacuri stele una cite una
Și din neguri dintre codri tremurînd s'arată luna.
Doamna mărilor și-a nopței varsă liniște și somn
Lîngă cortu-î unul dintre fiii falnicului Domn
Sta zimbînd de-o amintire pe genunchi scriînd o carte,
S'o trimiță dragei sale de la Argeș mai departe :

„De din vale de Rovine
„Grăim, Doamnă, cătră Tine,
„Nu din gură, ci din carte
„Că ni iești așa departe.
„Te-am rugă, mări, rugă
„Să-mi trimeți prin cine-va
„Ce-î mai mîndru'n valea Ta :
„Codrul cu poenele
„Ochii cu sprincenele ;
„Că și ieu trimite-voiu
„Ce-î mai mîndru pe la noi
„Oastea mea cu flamurile
„Codrul și cu ramurile
„Coiful ualt cu penele
„Ochii cu sprincenele
„Și să știi că-s sănătos
„Că multămiud lui Hristos
„Te sărut, Doamnă, frumos.

Caii Țiganului.

(Anecdotală populară).

După daicos, ca țiganul, prin meleaguri trierînd
Un țigan, pe-un drum, se vede, întimplatu-s'a într'un rînd
O potcoavă să găscă. Lîngă iea stătù privind
O bucată bunișoară. Apoi, nu știu ce-a gîndit.
In desagi frumos o strînse și spre casă-i a pornit.
Cînd ajunse-acasă, dancii înaintea-î toți ieșiră
Și cu cîrdul, iuți ca ulii peste trăiști năvăliră.

Căutau și ce găseau

Tot scoteau și tot ziceau :

„Ditai lapte și slămina! Ditai carnea și untura!

„Ditai brînza și făina! Acana cîrlobătura!!!...

„Hei, trăsните-ar Dumnezeu

„Tete-o, ce-î în sacul tău?

„Ce-î aceasta ?

„—Iea potcoavă. D'apoi altă ce să fie?!...

— Ian auzi: potcoavă, ditai!! Oare moartă-î ori îi vie?!.

„Potcătura potcovată

„Tare-î strîmbă cîrlobată

„Și sucită și 'nvîrtită

„Ș'apoi încă și bortită

„Dar, măi tete-o, se minîncă?...

— Dar de unde?

— Apoi dar

„Spune 'ncaltea, teticuță, ce-ai să fac, cu iea măcar.

„Demineața cînd s'aude la beserecă tocînd

„Toca, toca, toca, toca, bălălău și bam, făcînd

„Nu cum-va de-acestea face popa, teteo?

— D'apoi cum!

— Dar de unde-ai căpătat'o, măi tetico?

— De pe drum.

— Da 'ndrăcit mai iești, măi teteo!... Și la ce ți-î bună acum?

— Asta-î bună dragul tetei pentru că-î de potcovit.

„Trebuesc de toate patru. Una-î asta ce-am găsit,

„Numai una, și'ncă una și cu una de-ar mai fi,

„Ar fi tocmai... Ș'apoi tetea și vr'o albă va găsi

„Și cu iele atunci pe alba, tetea las va potcovi

„Doamne, Doamne ce-ar mai fi

„Și vr'o albă de-ași găsi?!.

.

„Alba tetei cea găsită
„Cînd te-ai face potcovită
„Și cu șaua de a cățaua
„Să se miere mătălaia !....
„Ce-ași mai face, zeu atunci ? Mîna 'n șold ași răzămă,
„Și pe alba potcovită ziua 'ntreagă m'ași primblă
„Făr de grijă. Nici de dracul, de nemic nu mi-ar păsă.
„Dediu în deal și Dediu 'n vale
„Tot pe alba lui călare.
„Cine poate să-i mai zică :
„Cioară, stancă, mămulică ?!
„Cine-i zice că-i din laiū ?
„Parcă-i vodă, parcă-i Craiū !!
„Numai alba și-o strunește
„Și se primblă 'mpăratește....

„D'apoî cum ! Cu alba, lasă, nici de dracul nu mă tem...
„Ba și un telegariū, așteaptă mai pe urm'avem să avem,
„Alba noastră mai la toamnă va mai face și-un surel.
— Da, surel, surel, măi tete o să mă suiū și ieū pe iel.
„— Să te sui, tiganul strigă cătră danciū și haide-l prinde
„Și-l așază pe bătaie și-l sucește și-l întinde :
„Na ! Tălhariū ! Să ții tu minte, nu-ți mai iert așa greșeli,
„Cum te-apuci, luete-ar dracul, mînzul crud să mi-l deșeli ?..

T. D. Speranță.

La moartea Prea Cuvioșiei Sale.

(sfîrșit).

Ziua se sfîrșise împreună cu firul vieții Prea Cuv. Sale și întunecul nopții acoperea cu întristare fețele tuturor.

Amurgea.

Ușa beserecei ieră deschisă și la lumina celor din urmă raze ce luminau în astă lume remășiștile Prea Cuv. Sale, un părinte cetea psaltirea. Iear pe afară nu se vedea de cît, cînd și cînd, în zarea luminei din beserecă, vre un părinte aducînd de la beciū cîte un ulciōr din vinul cel roș al Prea Cuv. Sale, *sînge de iepure*, așă il numea cînd trăiea. În întunecimea nopții numai două locuri remăseseră deschise: la beserecă unde ieră mortul, și pentru cei vii la pivniță.

Nu știu dac'ați auzit care-va de mama Tudura.

Băta babă! Nu știu ce-i venise. Intr-o zi, se vede că n'avea ce face, se apucă și muri. Moartea ieî înse n'a fost curat moarte, cum mor oamenii. A fost leșinat numaî. Dar ce folos? Cred că mai degrabă s'ar fi prins să fi murit de-a binele, de cît așa. Cît șezuse moartă, nepoții și nepoatele curățiseră tot de prin casă, cînd se trezi baba, n'avea la ce să-și mai oprească ochii.

„— Mare minunea lui D-zeu, zise ieă prăvind casa goală. „Săracul om, cum moare nu mai trăiește.“

Tot așa ar fi zis și Prea Cuv. Sa de s'ar fi mai putut sculă. Tot se ierosise în urma lui. În bibliotecă, nici urmă de găvănnoase cu dulceți, de stecle cu spirt de melisă, de beșici cu brînză ori de putini cu unt nu se mai vedea. Giubelele cele blănite și alte mătăsării parcă nici nu mai fuseseră. Și credeți poate că le luase cine-va? Nu. Ferească D-zeu. S'au fost irosit așa singure.

Tot așa s'au irosit firește și manuscrisele lui. Acestea înse poate vor scoate capul unde-va. Numaî ce le veî vedea tipărite, ciue știe sub al cui nume.

S'au dus toate, în sfirșit, cu trăsura și cu cai cu tot. Ba trăsura s'a vîndut la mezat: cabrioleta cu doi cai și cu hamuri, o sută de trançi

De-ar fi trăit Prea Cuv. Sa, cum ieră om milos și cît de lesne lăcrămă, nu știu ce-ar fi mai făcut.

În locul lui înse lăcrămau ceialalți părinți.

Să fi văzut de pildă pe părintele Năpădilă, cel care numără mătăniile, și se rupea inima.—Ședea în odaie singurel la o masă cu un Hristos răstignit dinnainte și cu un ulcior de vin sub masă și plîngea:

„— A a a racu Prea Cuvioșiea-Sa! Unde om mai găsi noi părinți ca dînsu.“

Plîngea pe răposatul și se plîngea și pe Sf. Sa că ieră singur.

Singur, înse, nu multă vreme a fost.

Unii dintre școlarii mai în vîrstă și dintre pedagogi, nemîngîieți de moartea Prea Cuv. Sale, nu-și puteau afla loc. Alergau în toate părțile. Cea mai slabă umbră și cea mai mică burueană ce se mișcă îi făcea să trăsară. Chipul răposatului nu le ieșea din miute.

Neliniștea le creștea cu atît mai mult cu cît niște umbre negre foieau necontentit pe lîngă beserecă.

Mare-î frica, dar și neliniștea-î de ajuns.

Cum să nu fii neliniștit, cînd vezi ieșind așa ca din pămînt și trecînd pe lîngă beserecă niște mătăhale negre, lungi și umflate de amîndouă părțile? Ba ași pune rămășag că de ieră unul mai

slab de inger, cine știe ce s'ar fi ales de capul lui. Cu toate acestea așa mari comedii nu ȳerau. Din potrivă, lucruri cu totul nevinovate. Dacă te-ai fi dus aproape ai fi văzut pe unul dintre Sfințiile lor, părinții de acolo, primblindu-se cu minele în buzunare, adecă aducind de la beciu cîte-un ulcior ori cîte o garafă de sîngele Domnului.

Unii școlari de cei mai în vîrstă și chiar dintre pedagogi, cum am zis, tot din pricina neliniștei începură a cercă să vadă ce soartă au acele nenorocite gărafe și ulcioare scoase noaptea din pivniță. Cu cercetările lor, unii ajunseră la părintele Năpădilă, alții la părintele Dichemvire, alții la părintele Borcan și pe la alți sfinți părinți, propoveduitori ai cuvîntului lui D-zeu.

Dacă s'au dus pe la acești sfinți părinți, îndrăznit'au, credeți, să se lese a cădea în lumeștile desfătări? Ferească D-zeu! Numai duhovnicești cuvinte se vorbeau.

Părintele Năpădilă avea un găvănos ca de vr'o trei litre și în lipsă de păhar, fiii cei duhovnicești, după pilda sf. Sale se slujau cu dînsul. Părintele Dichemvire avea și păhare cu tot taci-mul; ȳear la părintele Borcan trăgeau cu gărafa.

Aceasta ȳeră obșteasca îndeletnicire a tuturor părinților din mănăstire în sara adormirei Prea Cuv. Sale.

A doua-zi demineată se vedeau numai urmele tainicilor slujbe: gărafe și ulcioare deșerte, peliți de beșici de brînză, cio-lane, curățituri de alte uscături ori păstrămuri cari semănau cu cele de sus din bibliotecă, sfărămături de posmagi și altele.

Cînd resărea soarele nu știu la care părinte ȳeră aproape de a blagoslovi de leturghie, cam pe la antifoane. Slujba cea-laltă o făcuseră ȳnainte.

La părintele Năpădilă slujba mersese mai departe: ajunse-seră să se prindă de păr.

Părintele Năpădilă, ȳnse, cu bunătatea lui le ȳnpacă pe toate. Sfințiea-Sa umplea numai găvănosul și zicea: tot ȳncet și cu du-hul blîndeței, că altă ce-va nici că putea zice.

Părintele Borcan, ca în sinul lui Avraam, dormea numai cu capul pe pat, ȳear picioarele cine știe unde pe jos, comănacul a-lătura, gărafa deșartă la picioare și ușa deșchisă.

Sărmanul, părintele Borcan, mare năcaz a mai avut până la ȳngroparea Prea Cuv. Sale. Căci ȳeată așa s'a chinuit vr'o trei zile. De cîte ori treceai vedeai și gărafa mutată din loc și pe Sf. Sa culcat altfeliu: ori cu capul pe pat și cu picioarele jos, ori cu ca-pul în jos spînzurat și cu picioarele pe pat ori pe părăți.

Apoi și la față doară se schimbase. Pe lîngă nas, acuma i-se ȳnoșiseră și ochii. Și numai din pricina plînsului, zicea Sf. Sa.

„— Șapoi de ce mai plîngi, părinte Borcan? ȳl ȳntrebai.

„— Cum nu-î plînge, răspundea Sf. Sa, frecîndu-şi ochii cu dosul mînei— şi suspinînd de te temeai, după cît ierà de zdravăn, să nu se risipească; că zdravăn mai ierà: ar fi fost bun slăvit de tambur-major. Cum nu-î plînge dacă-ţi moare mai marele şi duhovnicescul tău părinte.“

Te uitaî la dînsul şi te cuprindea jelea: mult face frica de D-zeu şi simţul religios.

Ş'apoi păriatele Borcan trebuie să fi fost şi bun la D-zeu. I se întîmplau până şi vedenii, spunea Sf. Sa. Visà visuri sfînte. Sugea vr'o jumătate de garafă şi cum se culcà i-se aràta Maica Domnului!!..

Părintele Fasolută nu ştiu prin ce parte a lumii se va fi proslăvit sara întăiea. Negreşit că jalea îl biruise şi pe Sfinţia Sa ca şi pe ceilalţi, dar ca om bătrîn îşi cătase şi iel oamenî mai de frunte.

Multe întelepţeşti cuvinte se vorbiră în sara aceea, multe pilde mari se dădură şi multe duhovniceşti fapte despre lucrarea cereştei pronii se amintiră. Aşa de pildă părintele Dichemvire istorisea cum a lăcrămat icoana Maicei D-lui, cînd s'a auzit vestea despre luarea averilor mănăstireşti şi alte asemenea minuni neînţelese de oamenî şi făcute cu puterea lui D-zeu!

În sfîrşit neasteptata nenorocire a morţei Prea Cuv. Sale îi lovise în ce aveau mai scump. Întristarea le amărîse zilele, lacrimile din noaptea aceea le înuăcriseră sufletul şi a doua-zi demineata ierău sârmanii cu ochii painjenii, galbeni şi bugezi la faţă parcă ierău fierţi în oală.

* * *

A doua-zi se petrecu mai în linişte. Fie-care se mîngîiea pe unde putea. Se mai pregătiră de ale îngropărei şi se săpă cărămida. La călugări se pune o cărămidă pe care se scrie numele, rangul mortului şi data morţei.

„— Vezi, zicea Părintele Dichemvire, cînd desgroapă un călugăr, găseşte sub cap cărămida, ceteşte şi vede cine a fost iel şi pomenirea lui nu se stînge; iear un popă de mir, putea iel să fi fost cine ştie ce, nu se mai poate şti. Pe ce ai se cunoşti care-i badea Ion şi care-i popa.

Poate avea şi dreptate părintele Dichemvire! Norocul Sf. Sale că se făcuse călugăr.

Sara, fu cea din urmă sară de jelanie.

Cum înoptă începură a se ivi şi umbrele călătoare la pivniţă. Cu cît înoptă şi umbrele se îndeseau. Bieţii părinţi deprin-

deau și pe alții cum să ducă crucea lui Hristos pe umerele lor. Mai luau și câte un tovarăș să le ajute a aduce de la pivniță cele trebuitoare pentru slujba ce avea să se săvârșască în noaptea viitoare; căci în noaptea trecută își aduseseră singuri.

În adoua noapte au luat parte la privighere un numer mai mare de credincioși. Candele mai multe s'au umplut și rugăciuni către bunul D-zeu pentru veșnica odihvă cu dreptii a Prea Cuv. Sale, s'au făcut mai multe.

Dacă nu-l va mai fi iertat D-zeu nici în noaptea aceea pe Prea Cuv. Sa, apoi negreșit că rămâne ne iertat.

Se auzeau chiotele cine știe de unde. Ar fi gândit cine-vă că-i pe la culesul viilor, ori că s'a deschis vr'o crîsmă nouă. Cu toate acestea nu ieră așa. Cel cu paguba ie și cu păcatul. Bieții părinți, le sarea cămeșă de pe dîșii de plîus și lumea proastă îndrăznea să birfească. Ș'apoi încă se zice că să nu-ți fie ciudă, cînd vezi lumea așa de anapoda: cînd vede ce-va cu ochii, parcă dracul îi șoptește.

În sfîrșit se făcū și ziuă. Ziua hotărîită pentru înmormîntare. Și bine că se mai făcū o dată. Altfeliū ar fi răposat și ceialalți părinți și ar fi ramas turma fără nici un păstoriū, mănăstirea pustie. Noroc că îngroparea a fost mai tîrziu; au mai avut bieții părinți cînd prinde cîte o leacă de somn.

Îngroparea, ce se mai spun cum a fost? Ca toate îngropările. Lumînări aprinse, tămie, cîntări, cetanii de cuvinte înnainte de groapă, la groapă, peste groapă, după groapă... Dacă a mai fost ce-va a fost la urmă. Adecă nu mare lucru. S'a pus la cale să dea de băut cîte o leacă de vin de al Prea Cuv. Sale. Până atunci se zicea că nime nu băuse încă.

Nu băuse. Dar cînd veni un creditorii ca sa ieie vinul, luă drojdi mai mult. Vinul se înroșise și iel, pentru că nu băuse nimeni.

După înmormîntare s'a scos în adevăr și vin. S'a scos de ajuns. Cu toate acestea mai mult slugile și bucătarii avură parte. Ceialalți ierau plini de întristare și nu le mai trebuia.

Cine a vrut, înse, a avut de unde să beie. A baut până și un minz și un berbece cari ierau prin ograda. Se îmbătase bietul berbece. Umblă cu botul în sus, rînjind dinții la oameni și stărnutînd prin ograda. Slugile în buimăceala lor uitaseră un ciubăr cu vin pe un tîrnaș și bietele dobitoace au gustat și ieie.

Mai în de sară până și pe băieții cei mai mici îi pâlise jalea. Se boceau în gura mare după Prea Cuv. Sa. La toți, înse, li se încurcă și limba și mersul. Ieră un zgomot și o fortoteală ca la un iearmaroc.

Cu liniștea nopței, înse, veni și liniștea sufletelor. Un somn

greu cuprinsese pe toți cei ce fuseseră sub ascultarea Prea Cuv. Sale, și adormiră mai tot așa de greu ca și Prea Cuv. Sa. Tăcere.

În acea noapte nu se știe nici cucoșii dacă au cîntat.

Liniste desăvîrșită.

Zgomot nici n'avea unde fi : odăile în cari șezuse Prea Cuv, Sa, deșerte, lăzile deșerte, dulapurile deșerte, cămara(cea din bibliotecă) deșartă, pivnița deșartă. Puteai în adevăr zice precum zicea Prea Cuv. Sa cînd ieră în vieța : *deșertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciuni.*

T. D. Speranță.

Din ce veac să fie limba din manuscriptul de la Voronet?

Manuscriptul s'a aflat la mănăstirea de la Voroneț de Domnul profesor Crețu, încă de la 1871 ; dar dl. Sbiera, după ce a pus mina pe dînsul, l'a ținut până mai dăună-zî pentru D-sa. Acuma a ajuns în puterea Academiei, care a scos câte-va copii prin fotografie ; nu știm înse de ne va fi dat și nouă să putem cerceta manuscriptul după fotografii, căci, se zice, că s'au și împărțit toate.

Pentru întăiea oară am văzut o bucată din numitul manuscript, publicată cu litere latinești de dl. profesor de la Cernăuți I. Bumbac în *Aurora romîna* No. 9 anul al II-lea 15 Sept. 1882. Publicarea a fost însoțită de idei așa de ciudate în privința vrîstei graiului documentului, cît și în privința istoriei limbei romîne, că n'am putut lăsa lucrul să treacă ne băgat în samă. Pentru a arătă ce idei trebuie să-și facă cine-va despre graiul din manuscript am publicat în „Contemporanul“ anul al II-lea la pag. 299 și 392 un articol, în care, după ce am pus față în față graiul de la Măhaciū cu cel din manuscriptul în chestie, am dovedit că se potrivesc foarte bine în mulțime de puncte și că dialectul de la Măhaciū iese întrebuințat și în manuscriptul de la Voroneț, numai îl aflăm ceva mai bine păstrat, și că poate decî să fie și ce-va mai ve-

chiu. Credeam și cred și acuma că manuscriptul nu poate fi decît din veacul al XVI-lea ori cel mult de la sfîrșitul veacului al XV-lea.

Dl. Bumbac mi-a respuns la acest articol prin un studiu care a umplut aproape în întregime No. 12 al „Aurorei romîne.” Acuma, după ce am mai văzut încă o bucată din text publicată în No. 10 al *Aurorei*, m'am hotărît pe de o parte să aduc mai multe dovezi pentru ideea mea, iar pe de alta să dovedesc că Dl. I. Bumbac n'are dreptate în învinovășirile ce-mi face și că toată grămădirea de fraze cu care a umplut aproape un număr, păcătuește prin lipsă de temelie științifică.

Înaintea de toate mărturisesc că așî dori foarte mult să interesez de chestia aceasta cît mai mulți dintre cetitorii „Contemporanului”: pentru acest scop am de gînd să scriu cît se poate mai fără multe forme curat științifice.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

Dl. Bumbac mă învinovășește chiar de o dată că n'am citat cuvintele așa cum le pusese D-sa. De ce am pus ieū ŷ, cînd Domnia-sa pusese i, mă întrebă; d'apoi cum aveam să știu că d-sa a ținut samă de faptul că în manuscript ieră i întreg și nu ŷ, cînd îl văd că în „Aurora” întrebuițază de regula i, unde se rostește ŷ. De pildă de ce scrie: *Aurorei, considerațiuni, cetitorii, nici*, etc. cînd ar fi trebuit să puie la urma cuvintelor aduse aice ŷ? Apoi faptul dacă avea manuscriptul i nu dovedește nemică pentru vechimea lui, de vreme ce asemenea ortografie găsim și într'o carte de la 1744, *Mărgăritarele lui Ioan Zlatoust*, tipărită la 1774, pentru a doua oară, etc. Ori cum, de știeam că dl. Bumbac a copiat așa de cu strășnicie, puneam și ieū ŷ; căci la ce așî fi falsificat textul, ce mi-ar fi folosit? Am avut înse și alte fapte ce m'au oprit de a da încredere desăvîrșită transcrierii manuscriptului. A-
nume am văzut cu ce patimă ține dl. Bumbac la ortogra-

fiea Academiei, cînd, cu mîerare, am cetit ca sunetul sem-nului chirilic Ψ îl va arăta prin *sce, sci, ște, ști*; al lui \times prin *ă, ă, ă*; al lui \uparrow prin *â, ê, î, ô, û*, și în sfîrșit al lui κ prin *â, ê, î, ô, û*. De ce s'a apucat D-sa să nu ne dea fața cît mai adevărată a manuscriptului, pentru ce să ne însemne pe \uparrow cînd într'un feliu, cînd în altul și tot așa pentru celelalte înșirate mai sus.

Alt fapt care m'a oprit a scrie *răniși* ori *păgăni, bē-trănrî* cu *ă* iese convingerea că pe vremea cînd s'a scris manuscriptul ca și mai înainte, n'a fost un *ă* în aseme-nea poziție. Nici o dată n'au zis Romîni: *bătrăni, păgăni*, etc. Cum că pe vremea cînd s'a scris manuscriptul se rōstea *a* accentuat urmat de *n mp, mb* ca *î* din zilele noastre vom aduce în dată dovezi.

* * *

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fiind că, sprijinindu-se pe sunetul *î* și pe forma sub care se află în manuscriptul de la Voroneț, a crezut dl. Bumbac că poate dovedi că codicele Voronețian a fost scris între 1000 și 1100 să cercetăm lucrul mai de aproape.

Ce vedem în manuscriptul de la Voroneț? Sunetul *î* se află în o mulțime de cuvinte, chiar după Dl. Bum-bac, și înfătoșat prin semnele chirilice \uparrow și κ . Dl. Bum-bac nu bagă înse de samă că aceste semne înfătoșau nu-mai pe *î* de la începutul cuvintelor. Cel dintăiū nici nu se găsește pentru *î* înlăuntru; iear κ se află în cîte-va locuri în lăuntru cuvintelor și la urmă, dar rar de tot poate din greșală. În lăuntru cuvintelor găsim semnul \times pentru *î* și pentru *ă* de astă-zî, la sfîrșitul cuvintelor \times arată pe *ă*. Toată chestiea iese, dacă vom putea dovedi că \times în lăuntru cuvintelor se cetea *î* cînd ieră în locul unui *a* accentuat urmat de *n, mp mb*.

Înainte de toate sîntem în stare a dovedi că sune-tul *î* ieră în graiul ce ni s'a păstrat prin manuscript, chiar dacă ar voi să zică cine-vă că poate și \uparrow și κ tot *ă* se ce ceteau pe atunci.

Dovada o scoatem din următoarele forme cari, se vede, au fost privite ca fără nici o însemnătate de dl. Bumbac.

În bucățile publicate de dl. Bumbac am găsit foarte de multe ori *ainte* și *înrainte*, *unghiu* (rîndul 9 din jos col. I pag. 150 No. 10) și *creștinre* (partea a II-a. pag. 136) în partea a doua a manuscrisului. Dl. Crețu a avut bunățate a-mi arată cuvîntul în fotografia făcută de Academie. Dl. Bumbac știe că *ainte* vine din *abante*, că *b* între două vocale a trecut în *v* apoi s'a pierdut și că *a* urmat de *n* a trebuit să se facă întâiu *i* apoi sub înriurirea lui *e* din silaba următoare să ajungă la *i*. Faptul iese în tocmai ca și la: *grandenem*, *grândenă*, *grindină*; *demanetia*, *demîneată*, *demineată*; *jupâneusă*, *jupineasă*; *spântecare*, *spintecare*; etc. Fiind ast-feliu, ce urmează oare din faptul că în manuscriptul Voronețean se află *ainte* și *înrainte* cu *i*? Oare nu, că graiul păstrat în manuscript avea pe *i* și că acel *i* se și prefăcuse în *i* după o lege cunoscută? Mi se pare că da. Deci cum rămîne cu asigurarea d-lui Bumbac, că nu se făcuse încă *i* în asemenea loc? Nu va zice poate că aice nu iera în lăuntru cuvîntului, căci *abante* de bună samă iera lipit și privit ca un cuvînt singur încă din latina populară. — Cuvîntul *unghiu* ne dă de asemenea dovadă că *a* din *angulum* (pop.-*angulo*) ajunsese la *i*, ba chiar trecuse în *u* sub înriurirea lui *u* din silaba următoare, ca în: *îmflu-umflu*, *îmblu-umblu*, etc. — Cuvîntul *creștinre* (крецирре masc. înm pentru *creștinri*) ne dovedește acela-și fapt. În adevăr *creștin* vine din forma *crestiano* și a trebuit să treacă *a* accentuat urmat de *n* în *i*, apoi *i* precedat de *i* în *i*, pentru ca să avem *creștiinu*, *creștiinu*, *creștinu*. Gorma *creștinre* din manuscript dovedește deci, ca și *ainte*, ca și *înrainte*, ca și *unghiū*, că în graiul manuscriptului se întrebuiță *i* făcut din *a* accentuat urmat de *n*, și anume chiar în lăuntru cuvintelor.

Dl. Bumbac înse a primit singur că semnele *Ɑ* și *Ɱ* înfățoșau pe *i*, prin urmăre iera sunetul *i* în cuvintele:

ăremă, âmblaiu, ântăni, ângeru, etc. și dacă n'ar fi crezut de la sine, atunci s'ar fi putut încredința din devezile aduse mai sus. Dar *a* din *anema, amblo, angelu, anglo*, etc. s'a prefăcut în *î* o dată cu cel din *crestianu, abante*, și la amîndouă îi găsim în manuscriptul de la Voroneț trecuți la *i* sau *u*, adecă cu cîte un pas mai departe de *î*.

Legea prefacerii lui *a* urmat de *n, mp, mb*, în *î* fiind una și aceeași, sîntem siliți să zicem că de vreme ce se zicea *înemă, îmblu, îngeru*, precum și *ainte, creștinru*, trebuie să fi zis și *bătrînru* (betrano), *plîngu* (plango), *lucrîndu* (lucrando), etc.

Prin urmare ieată cum se dovedește că în textul de la Voroneț semnul *z* înlăuntrul cuvintelor însemnă pe *î*, cînd ținea locul unui *a* accentuat urmat de *n, mp, mb*, pe pe cînd *î* de la început ieră însemnat cu *Ɑ* sau *Ɱ*.

Din dovezile date mai sus urmează că ieră o încercătură ortografică numai, dar sunetul *î* se făcuse încă de mult din *a* urmat de *n, mp, mb*.

Exemple doveditoare de felul celor de sus mai putem aduce cite-va. Așa am aflat, în textul publicat în No. 10 al „Aurorei romîne“ la 147, colona I, gerundiul: *apropiîndume*. — *Apropiîndu* iese gerundiul unui verb de pe conjugarea întăiea și anume al unui verb în *ia* sau *iare* la infinitiv. Forma veche a verbului a fost decî *apropiando* (ca și la *tăind, taliando*, la *muind, moliando, junghiînd, jungliando* sau *jugliando*). Pentru a înțelege forma, *apropiîndu*, la care ajunsese graiul păstrat în manuscriptul de la Voroneț, trebuie să ne amintim că *a* în asemenea condiții trece în *î* și apoi că *î* se prefăce în *i* cînd are un *i* înainte. Decî *apropiîndu, apropiîndu*, și avem ast-feliu încă o formă care nu se poate explica dacă nu vom admite că graiul de care ni-î vorba trecuse de faza *î* a lui *a* urmat de *n*. Dacă în manuscript, partea a II-a, se vor mai fi aflînd gerundiî de acestea, negreșit că le vom găsi sub forma lui *apropiîndu*. Alt gerundiul însemnat iese *curîndu* de la verbul *curere* conj. a III-a. Noi știm că gerundiile de la conj. a II și a III, cel puțin,

s'au confundat foarte de de mult cu cele de la I-a și, prin urmare, că trebuie să presupunem la baza limbei romine forma *curando*. Pentru ca de la *curando* să ajungem la *curundu* ne trebuie formă cu *i*, *curindu*; deci încă o dovadă că în graiul ce cercetăm se trecuse de *i*, dar nu că nici nu se ajunsese încă, cum vra dl. Bumbac, lăsându-se înșelat de ortografie.

Dl. Bumbac pe cit se pare ar fi aplecat a crede că a urmat de *n*, *mp*, *mb*, s'a prefăcut în *i* mai din vechiū acolò unde ierà la începutul cuvintelor; de aceea crede că se zicea *ingeru*, inse *plāngu*. Tocmai pentru a-i arată că asemenea despărțire a legei n'a avut loc mi-am dat osteneală de am adus dovezi că *a* trecuse în *i* chiar și cînd se află în lăuntruul cuvintelor, ca la *crestiano*, *abante*, *curando*, *apropiando*. Despre acești *a* nu va putea zice că nu-s înăuntruul cuvintelor, și, prin urmare, nu va putea să nu ajungă cine-va la convingerea că *a* accentuat urmat de *n*, *mp*, *mb*, se prefăcuse și la începutul cuvintelor și în lăuntruul lor în *i*.

În manuscris se află încă un *i* scris cu \uparrow la începutul cuvintelor, de pildă în: *înțeleage*, *insu*, *in*, *intru*, *împărăție*, *împărat*, *invăță*, etc. Se vede că d-l Bumbac și-a închipuit că acest *i* s'a făcut din *i* de vreme ce ne-a înfătoșat semnul \uparrow prin *i*, noi inse știm că-i altfeliū. Un *i* sau un *e* nu s'ar fi prefăcut în *i* în asemenea poziție. Aice a fost mai întâiū un *e*, așa că cuvintele, de mai sus aveau formele următoare: *entielege*, *enso*, *en*, *entro*, *emperatia*, *emperato*, *envetia*, etc.; *e* începătoriū a trecut în *a* după o lege cunoscută și au fost formele: *antielege*, *anse*, *antro*, *amperato*, etc; apoi a s'a prefăcut în *i* ca și în *antanio*, *angelo*, *anello*, etc. Prin urmare avem un *i* făcut tot din *a* și aice. Această cunoștință ne dă încă cîte-va dovezi în potriva d-lui Bumbac.

În manuscris se află de multe ori *dintru*, *dintănia*, etc. Cum se explicăm aceste forme, dacă nu din *de intru*, *de'ntru*, *dintru*; *de întănia*, *de'ntănia*, *dintănia*? Prin urmare chiar de ar fi voit cine-va, închipuindu-și ca textul

va fi fiind de prin veacul al IX-lea, să zică ca \uparrow la început nu se cetea \hat{i} , l'am fi dovedit cu exemplele de mai sus, cari arată limpede că și în aceste cuvinte ieră pe atunci un \hat{i} (*on* nasal ar fi dat alt rezultat).

Cu ajutoriul citor-va cuvinte putem arată lămurit că însemnarea lui \hat{i} înlăuntru cuvintelor cu z ieră chestie ortografică. Cum să ne explicăm în altfeliu: *dintrânșii*, *întrânșii*, etc? După r vedem semnele \check{e} și \check{a} prin urmare în manuscript ieră z . Așa dar din *dintru înșii* s'a făcut *dintr'înșii*, din *întru înșii*, *într'înșii* și pe \hat{i} ajuns astfeliu în lăuntru cuvintului scriitoriul l'a și însemnat cu z . Ce dovadă mai bună că însemnă pe \hat{i} din *plingu*, *stîndu* cu z din pricină de ortografie?

Am întins multă vorbă asupra chestiei lui \hat{i} , căci dintr'insa scotea d-l Bumbac închiere că manuscriptul iese din veacul al un-spre-zecelea! Înainte de a pași mai de parte, deși cele spuse mai sus nu numai că ajung pentru a dovedi greșala D-lui Bumbac, dar chiar întrec, tot voiu mai aduce și alte dovezi de altfeliu pentru a arată că documentului trebuie să fie de prin veacul al XVI-lea, mult al XV-lea la sfîrșit.

(Va urmă).

I. Nădejde.

DESPRE ANTROPOFAGIE

(Sau mîncare de carne de om).

Traducere din sociologia Dr-lui Letourneau.

(sfîrșit).

Neo-Zelandejii, atit bărbații cit și femeile ierau canibali, fățiș și fără rușine. Locuitorii înse din insulele Marchize, începeau a avea oare-cari îndoeli, dacă trebuie ori nu să mînințe carne de om. Femeile (și acesta ie ca un instinct de pudoare, lucru ce le face cinste) în insulele Marchize, simțeau mare despreț pentru antropofagie, de la care obiceiurile țerei le opreau; căci de regulă numai

capii, preuții cei mari și bătrînii aveau voie de a mîncă carne de om. Numai în vremea războiului avea și poporul această voie. Chiar pe la sfîrșitul veacului din urmă, bărbații înșiși începură a se îndoii de moralitatea acestui obicei. Așa un șef bătrîn spunea cu stăruință lui Porter că nici o dată, nici iel, nici nime din familia lui nu mîncase carne de om ori de porc furat sau mort de boală. Totuși canibalismul a fost în insulele Marchize până mai dăună-zî și poate ie încă și acuma. Pofta de a și face o friptură de om ieră pricina a o mulțime de lupte mici. În timpurile mai nouă aū început triburile a-și bănui unul altuia obiceiul canibalismului; dar niște bănueli așa de slabe nu puteau reuși de feliu în contra unui obicei așa de învechit. Tăierea victimei în bucăți și împărțirea lor se faceau cu regulă, după șirul hierarhic. De obicei victima ieră gituită ca și celelalte animale, ca să nu pieardă singele. Ca și în Noua-Zelandă ochii ierău foarte prețuiți și de obicei se dădeau războinicilor, inima se mîncă crudă. Pe urmă trupul ieră fript în un cuptoriu oceanian. Trupul prăjit se tăea cu o trestie ascuțită. Picioarele minile și coastele ierău ale șefului. Buturile, bucăți alese, ierău păstrate pentru preot.

În insulele Amice și Sandwich, se mîncă, fără leacă de rușine, dușmanul învins, și unul dintre capii Sandwiși zise rîzind cătră Cook: „Carnea de om ie ce mai gustoasă mîncare“. În insulele Bow mîncău mai întăiu pe dușmanii căzuți în luptă și pe urmă pe compatrioții morți: cu un cuvînt pe toți cei ce mureau de o moarte grabnică, adecă uciși. Aice ie singurul loc din Polinezia unde s'a găsit antropofagia judecătorească. Dacă ierău mai lacomi de carne de om și mai cu samă de femei, zicea un insulariu, pricină ie că: insula Bow fiind una din acele insule mici de coraliu așa de dese în oceanul Pacific; animalele ierău foarte rări și ierău mai greu de cit în insulele mari a găsi carne și mîncări cari să cuprindă mult azot.

În arhipelagul taitiean unde ierău fructe făinoase,

pește cu îmbielșugare, cîni și porci, canibalismul nu ieră de cît o tradiție. Din întîmplare și ca răzbunare, cîte o dată, frigeau și mîncău cîte o bucată din dușmanul învins, dar de obicei canibalismul ieră ocărit de norod. Dar se obișnuise și se găseau urme sigure. Așa, cînd se jertfeau oameni preutul dădea șefului ochiul victimei, și fiind că acesta nu-l primea îl dădea zeilor cu trup cu tot. Zeii taitieni ierău, după spusa preuților, foarte lacomi de carne de om. După asemenea jertfă li se putea cere ori ce, căci îplineau totul.

Unele nume aminteau obiceiul, de pildă Aimata, nume pe care îl avea Pomare, însmnă „mîncă ochi“. Alte cîte-va ziceri din limbă aminteau acela-și lucru, de pildă; un timp de foamete, la Taiti se numea „vreme de mîncat oameni“.

În arhipelagul javanez ieră o formă de antropofagie foarte curioasă: antropofagia judecătorească.

Batași din Sumatra ierău o nație numeroasă, lucrătoare de pămînt, civilizată, avînd legi regulate și un guvernămînt, alfabet și literatură; totu-și mîncău pe părinți și se îngrijeau a alege un anotimp cînd alămiile se făceau și cînd sarea ieră ieftenă. La ziua hotărită bătrînul care ieră ales să fie mîncat, se suea într'un copac, la rădăcina căruia se adunau rudele și prietenii. Loveau copacul cu tact cîntînd o cîntare de mort a căriea înțeles ieră: „Ieată vremea a venit; rodul ie copt; să cadă“. După aceea bătrînul se coborea; neamurile cele mai de aproape îl omoreau în tăcere și cei de față îl mîncău.

Batașii aveau un feliu de antropofagie mai înaltă, antropofagia judecătorească. La dînșii adulterul, hoțul de noapte, acei ce atăcau un oraș ori un sat ca trădători, ierău osîndiți să fie mîncăți de popor. Îi legau pe trei stîlpi, și la un semn dat tot poporul se năpustea pe dînșii și-i tăea cu topoare, cu cuțite, ori îi rupea cu unghiile și cu dinții. Bucățile rupte ierău mîncate pe loc crude și pline de sînge; le mueau numai în niște zamă de alămie cu sare, pregătită mai dinnainte în coji de co-

cos. Dacă ierá unul omorít din priciná de adulter, bárbatul necinstit avea voie sá-și aleagá dupá gust o bucatá. Oaspeții ieráu cíte o datá aša de aprinși cá se ríneau unii pe alții: cáci deși aceasta iera forma cea mái științificá a canibalismului; totu-și nu se putea isprávi fárá a desgropa simțirile selbatece, a cárorá urmă ieste.

Canibalismul în America.

De la pámíntul de Foc și până la regiunile arctice canibalismul a fost orí poate și ieste în America. Magellan, Fitzroy, etc. l'au văzut în pámíntul de foc. Moxoii și alte țăburí de Guaraní ieráu canibali în toatá puterea cuvíntului, íei íngrășau prinși și-í tratau bine ínpainte de a-í míncá. Mexicanií de altfelíu civilizáți, aveau obiceiurí asemánátoare cu acestea și íncá sfințite de religie, cáci cíte odatá se ímpártășeau cu un aluat de popușoi fácútu cu sínge de copil, sub chipul unei statuí, sfádíndu-se íncá de la bucatá.

Cei íntái misionarí francejí gásirá canibalismul la Indianii din Statele-Unite. Preutul Brebeuf a văzut pe Huroní míncínd pe unul din neofíții lui. La 1883 cápitanul Back a observat canibalismul în America de nord.

Nutka Columbienií sînt de asemenea canibali. Unii dintre íei voirá sá dea lui Cook titve și miní de om míncate pe jumátate și fierte. Unul dintre capii lor íerá așá lacom de carne de om, cá la fie care luná táea cíte un rob și-l míncá la un prínz dat șefilor celor mái micí de cít dînsul. Íncepeáu a cîntá un cîntec de rázboiú și a jucá ímprejurul focului, pe care íl fáceau mái arzătorii tur-nínd unt de lemn. Pe urmă șeful cu ochii legați prindea un rob, íl gítuiea, bucatéa și ímpártéa oaspeților.

Ín vreme de foamete Eschimoșii nu sînt mái de treabá de cít Nutka-Columbienií. Acea hordá care íe hámisítá se aruncá asupra alteia o mácélárește și bucatéște cadavrele, míncínd cíte odatá carnea crudá și chiar ínghețatá. Totuși antropofagiea, așá numai de gust, ca la Nutka-Co-

lumbieni nu o găsim la Eschimoși. Aceștia nu se apucă de canibalism de cit în vreme de foamete.

Canibalismul la rasele mongole și albe.

După cum am zis și dovedit, canibalismul îl întâlnim la toate rasele omenestii. Deosebire numai că cu atita ie mai obișnuit cu cit starea societății ie mai înjosită. La rasele superioare albe și mongolice nu se află acuma ca obiceiul general, dar a fost și cite o dată întâmplătoriu se arată.

Un călătoriu indian povestește că locuitorii din Bhutan mîncău maiurile dușmanilor uciși pregătindu-le cu unt și cu zăhar; din titve făceau cupe încunjurate cu argint, iar din oase juvaeriuri și instrumente de muzică. Acuma nu de mult în războiul Chinez în contra Taïpingilor, un negutitor englez din Shanghai întîlni pe servitoriu aducînd a casă mima unui dușman ca s'o mînce, nu din pricină de foame, ci din credință că dacă va mîncă-o va fi mai curajos.

Și rasa albă nu-i mai puțin scutită de canibalism, care ie un feliu de păcat strămoșesc pentru omenire. Popoarele mongole din Europa orientală dădeau pildă popoarelor Grece. Herodot spune că Masageții ucideau și mîncău din compătîmire pe părinții bătrini. La dînșii bătriniu cari mureau, cum se zice, de moarte bună ierau priviți ca nelegiuți și trupurile lor ierau lăsate fiarelor. La începutul istoriei grecești nu mai ieră canibalism, totuși legendele lui Atreu și a lui Licaon dovedesc în de ajuns că obiceiul nu se pierduse de mult.

În cele dintăriu veacuri ale erei noastre, canibalismul ieră încă pe ieși coala în Europa, sfintul Ieronim spune că a văzut, în Galiea, Scoțieni antropofagi, cari ierau foarte lacomi de țite de fete tinere, etc, etc.

Popoarele semitice, mai puțin civilizate de cit variațiile indo-europene ale rasei albe, s'apucă și se apucă încă fără multă greutate de antropofagie. Iosif povestește

istoria unei mame evreice care și-a fiert copilul și l'a mâncat, în vreme ce Titus încunjură în Ierusalim pe cei mai de pe urmă apărători ai Iudeiei. Istoricul arab Abd-Allatif povestește o mulțime de istorii de canibali din timpul unei foamete. În toate orașele Egiptului, la Alexandria la Siena, la Damietta, etc. Țeră antropofagia foarte respinsă. Vănușeau oamenii și mai cu samă copii; căci friptura de copil țeră socotită ca o mîncare minunată. Pe deapsa cu foc, la care osindeau pe canibali îi spăria foarte puțin, așa că de multe ori osindiții prăjiți țerău mîncăți. Canibalismul care de o dată le părea lucru îngrozitoriu, începuse a-l deprinde și-a avea gust pentru dînsul; așa: o femeie bogată care țeră grea, mîncea numai carne de om. un negustoriu strinsese mai multă și o sărase. Nu ie decî minune dacā în cea de pe urmă foamete în Algeria, Arabii ici coela se apucau de antropofagie ca și strămoșii lor.

Dar nu mai departe, chiar în istoria modernă, fapte de felul acesta nu sînt rare. Schiller povestește că la sfîrșitul războiului de trei-zeci de ani Saxonii ajunseseră canibali. În Franța, la 1030 în vremea unei foamete de trei ani se luau după vînat oameni. Un om a fost osindit să fie ars, penru că vînduse carne de om în piața de la Tournay. Pierre de l'Estoile, în cronică lui, vorbește despre canibalismul Parizienilor în vremea încunjurării Parisului de către Henric al IV-lea: o femeie bogată, murindu-i doi copii de foame, pune pe servitoare să săreze trupurile și le mîncă împreună; lanscheneții vînează oameni în ulițele Parisului și fac prînzuri de canibali în otelul Saint-Denis și în otelul Palaiseau. Peste cit-va timp poporul dezgroapă trupul mareșalului de Ancre, a doua-zi după uciderea lui și unul dintre ieî a fript inima pe cărbuni și a mîncat-o cu oțet.

Așa dar se vede că pe nedreptul ne-am îngîmfă de civilizația noastră de a-zi, așa de nedesăvârșită. Fieara nu-i departe în urmă noastră; ba ie chiar în noi, numai stă ascunsă. Totu-și istoria antropofagiei are și o parte mîn-

gietoare. Căci adeverește încă o dată că omenirea merge înaintind: Omul de la început ie o feară; atunci pentru iel foamea calcă peste ori-ce alt sentiment; ori-ce carne ieră bună chiar acelor ce-î sînt de aproape: a femeiei a rudelor și-a copiilor; mai tîrziu nu minîcă de cît pe a dușmanilor, adevă a protivnicilor din triburile vecine. Atuncea iel ie canibal numai din răzbunare și lăcomie; dar lăcomia nu și-o potolește de cît din prinși și robî. Pe urmă canibalismul iea formă religioasă și judecătorească, adevă ie foarte rar. De aice înainte ie din ce în ce mai ocărit de morala publică și nu se aleargă la iel de cît în cea mai groznică foamete, ori în starea de nebunie, cînd mintea și moralitatea se întunecă, iear fiara se deslăntuește din nou.

Totu-și se întîmplă că Europeii din zilele noastre la vreme de stricare de corăbii, mor mai bine de foame de cît să se apuce de canibalism. Ori cît ar fi omul de nedăvirșit și de slab, dar poate să se facă mai bun. Ieată o închiere mîngiitoare și întăritoare.

Trad. Sofica Nădejde

H O L E R A

(sfîrșit).

Epidemiile de holeră arată un felu de atîrnare de anotimpuri. Dar între înriuriri nu joacă rol așa de mare, cum se crede, căldura și receala, căci atunci n'ar putea să se întindă boala de la marea indiana până la marea înghețată, ci mai mare însemnătate are ploaea și starea apei din pămînt pricinuită de ploî. În Bengalul de jos, unde în timpul ploșos de la Mai la Octomvrie, pică 150 de centimetri de apă, cade furia holerei în April, iear în August, cînd umezala ieste mai mare, se împuținează cazurile de tot. În Pengiab ieste aproape tot așa de cald ea și în Bengal, înse în timpul ploilor

cade de trei ori mai puțină apă de cît în Bengal. Holera se află mai neînterupt în țara din urmă, pe cînd în Pengiab trec adesea anî fără să se audă de epidemii și cînd se întîmplă cad în timpul ploilor. De aici se vede că nu atîrnă numai de la ploaie, ci și de la cîtiunea iei precum și de la feliul cum ține pămîntul apa. În Europa epidemiile se întîmplă mai adesea vara și toamna, iearna sînt numai foarte rar, iear primăvara aproape nici o dată.

Faptul epidemiilor ce au loc pe corabii, se părea dovedă că holera atîrnă numai de germeii produși în bolnavi; cercetări foarte numeroase au dovedit înse că germeii ierau aduși de pe uscat de călători și nu căpătați de la cei bolnavi. Bryden zice: „Se bagă de samă, că oamenii dintr'o corabie, dacă sînt din feliurite părți din țară, nu înfătoșază îmbolnăvire de acela-și feliu și că holera se mărginește la acei ce vin din vre un loc hotărît.“ Se întîmplă adesea pe unele corabii ce duc soldați, ca să se îmbolnăvească ~~Orîi numai mărinarîi lîrîi numai soldații~~; ba chiar, dacă trupele nu-s toate din acela-și loc, să se îmbolnăvească numai cei veniți din locuri anumite, ceialalți, deși sînt amestecați cu bolnavii, nu se îmbolnăvesc.

Altă însușire a holerei, ca și a altor boale epidemice, iese că nu lovește de o potrivă pe fie-care. Oamenî în acelea-și condiții față cu boala se îmbolnăvesc unii foarte ușor, alții foarte reu și alții de feliu. Oamenii slăbănogi și hrăniți reu, cu organe încărcate cu apă, sînt foarte în primejdie de a se îmbolnăvi. Ieară-și fie care trebuie să se păzască de acele lucruri ce-i pricinuesc de obicei diaree, căci aceasta îl pune în primejdie de a fi lovit mai curînd de holera. În privința vrîstei iese de spus că copiii până la șase anî și bătrînii sînt mai în primejdie; cei între șese anî și două-zeci mor mai puțin din toți. De la 40 de anî în sus se începe primejdie mai mare. Ieste înse de spus, că pricina nu iese că nu se îmbolnăvesc cei în vrîstă mai apărata, ci că se îmbolnăvesc mai puțin primejdios și prin urmare scapă mai ușor.

Pentru holera trebuie de ținut samă de următoarele

trei lucruri: 1) de locurile unde sa află germenii ce căsunează boala, 2) de dispoziția individuală, al 3-lea) de timp și de loc. Se pot închipui măsuri de luptat în pottriva acestor trei.

Pentru a lucra în pottriva împrăștierei germenilor, ar trebui să cunoaștem bine, unde se află și sub ce formă în timpul respîndirei. Contagioniștii cari socot holera ca neatîrnătoare de felul țerei și privesc organismul omenesc și mai ales al celor bolnavi de această boală ca locul unde se desvoltă germenii, cred că-î pot nemici desinfectînd materiile date afară de bolnavi orî chiar de oameni sănătoși veniți din locuri bîntuite de epidemie. De asemenea își dau osteneală a ținea neamestecați bolnavii cu cei sănătoși. Carantinele și întrebuițarea materiilor desinfectătoare urmează firește din această credință. Succesul n'a încoronat înse până acuma asemenea măsuri. Cordoanele despărțitoare și carantinele s'au întrebuițat de atîtea ori de la arătarea holerei în Europa și până acuma, dar fără folos. Să nu creadă cine-va că nefolosința carantinelor pentru corăbiu orî a cordoanelor pentru uscat ar fi urmînd de acolò că nu s'au păzit cu sfințenie. Nu se poate cordon mai bun de cît cel de la 1832 între Rusia și Prusia, orî carantină mai bună de cît cea de la 1865 la Malta. Anume această din urmă ieră așa de bine închipuită și, Malta fiind mică, se putù păzi cu toată sfințenia; și totu-și se desvoltă holera ca și cum n'ar fi fost de feliu carantină. În timpul epidemiei de la 1873—74 se luară la München cele mai desăvîrșite măsuri pentru deosebirea bolnavilor și pentru desinfectarea latrinelor, a nume se luară măsurile cele mai aspre în cazarme. Totu-și cînd se compărară rezultatele căpătate în spitalele, cele așa de îngrijite, ale militarilor cu cele din spitalele civile, unde nu se luaseră atîtea îngrijiri, nu se găsi nici o deosebire în bine pentru militari. Alt caz, într'o epidemie se porunci cu cea mai mare strășnicie să se desinfecteze în toate casele și se priveghiè ca poruncele să nu remie numai pe hîrtie;

În altă epidemie numai se făcù îndemnare să desinfecteze fie-care, dar nu se întrebuiță nici o silă și totu-și epidemia cea di'ntăiū citată ținu mai mult și fu mai omoritoare de cit cealaltă. Despărțirea bolnavilor încă nu se arată de vre un folos și prin urmare se pare că germenii nu-î căpătăm de la bolnavi ci de la localitate. Chiar cînd se pare că carantina ori cordonul a apărat un tîrg ori o țară, rămîne de dovedit că s'ar fi întîmplat acolo epidemie, dacă lipsea carantina sau cordonul. Tot această idee, adecă că mijloacele propuse și întrebuițate de contagioniști sînt nefolositoare, iese și din raporturile oficiale ale medicilor guvernului Indiei. Dr. James Cunningham, Bryden și Douglas Cunningham precum și Timothy Lewis sînt de această idee și se unesc cu Dr. Pettenkoffer. Din cercetările celor doi din urmă iese foarte limpede că germenii nu-s localizați în materiile din latrine.

Experiența arată ca foarte primejdios lucru aruncarea zoilor din bucătărie afară în gropi sau și împrăștiat. Se vede că pămîntul plin de materii hrănitore dă loc potrivit pentru desvoltarea germenilor de holeră aduși în felurite chipuri din țeri unde domnește epidemia. Canalizare și curățenie strașnică în această privință ajută înotriva holerei. Ieată pentru ce holera iese așa de slabă în Anglittera și chiar și aiurea în tîrgurile ținute curat și bine canalizate.

În 1866 a fost holera foarte slabă în Angliea și de atunci în coace nici n'au mai fost pe acolo; pe cînd mai înainte, cînd igiena iera proastă și epidemiile iera așa de vătămătoare ca și aiurea. Alt exemplu înăm de la orașul Dantzig, în Prusia; înainte de 1873 de cîte ori se întîmplă vre-o holeră prin locurile acelea, Dantzigul suferea mai mult; la 1873 înse nu se întinse boala în oraș de cit puțin, muriră de abiea vr'o sută și încă aceste cazuri s'au întîmplat mai ales în casele ce nu părăsiseră moda veche, adecă aveau gropi de turnat zoile de la cuhne.

Așa dar în scurt carantinele, cordoanele și alte măsuri nu pot împiedecă germenii de a străbate în țară cu

oamenii și cu mărfurile, și, dacă vor găsi locuri potrivite, se vor desvolta epidemia. — Firește înse că în timp de holeră trebuie să ne ferim de locuri unde se adună mulți oameni și, pe cât cu putință, să fugim din locurile unde se știe că boala, dacă începe, bintue reu. Trebuie înse de știut că, dacă fugim, să fugim din vreme, altfeliiu putem avea în noi germenii și înbolnăvindu-ne la vre un loc îndepărtat nu ne putem, cel puțin, căuta. Ceii ce au fugit nu trebuie să se întoarne de cât după încetarea desăvârșită a boalei, alt-feliu sînt mai în primejdie de cât acei cari au stat neconținut pe loc și, oare-și cum, s'au hultuit.

În timp de holeră nu trebuie să-și schimbe cine-va traiul, dacă nu trăea nebunește. Ieste greșită ideea că multă băutură de spirturi apără. Vin roș, rum, beretare și veche folosesc, berea slabă și proaspătă ieste foarte vătămătoare. Fructele nu-s bune. Pintecele și picioarele trebuie ținute calde și bine așezate purtat flaneau. La cea mai mică diaree trebuie să bem cafea neagră ori ceaiu de mîntă, ba chiar să chemăm, de putem, doctor.

Orî cum, fără bani ie greu de tot și pentru orașe și pentru oameni. Orașele sărace și oamenii săraci, tot mai mult sufăr de cât cei bogați. *)

T. U.

*Cercetările lui Schliemann la Troiea și Mikene **)*

(urmare).

Se pot scoate închieri însemnate de pe vasele de lut aflate de Schliemann în ruinele cercetate cu atîta stăruință. Se găsesc vase de toate marimele începînd de la cele nalte până la doi metri și sfîrșind cu cele în cari de abiea încape virful degetului.

*) În curînd vom da o prescurtare după articolul unui Dr. însemnat francez care ieste de alte idei. Noi ne unim cu *von Petenkoffer*, mai în toate.

**) Vezi No. 2 anul al III-lea.

Cele mai multe au fost lucrate cu mâna fără roată, deși această mașină ieră cunoscută. Nu mai în pătura cea de mai de-asupra, groasă de 2 metri, se află vase de lut zădulțuite și zugrăvite. La cele vechi se vede un lustru pricinuit prin netezirea feței de pe din afară, culoarea iese feliurită: galbănă, cenușie, cărămizie și cafenie foarte închisă și atiră de la feliul lutului, de la căldura în care s'au ars, de la lucrarea fumului, etc. Ca podoabă slujeau chiar formele ciudate ce li dădeau și feliurite zgîrieturi pe fețele vaselor. Nu se poate zice că va fi avut loc propășire în meșteșugul olăriei în timpul cît au ființat orașele ale căror ruine se văd pe Hissarlık; se pare din potrivă.

Cea mai mare parte din vasele preistorice de la Hissarlık, după cum le arată forma, ierău menite a fi spînzurate cu șferi; nu aveau funduri drepte ca oalele noastre, ci semănau a tigve. La unele înse de și fundul remîne tot înflăat, dar se află lipite trei piciorușe. Dar și în asemenea caz rar le lipseau cele trebuitoare pentru a le atiră de grinzile podului cu șferi. Vasele în formă de talger, aveau borte din jur în prejurul mîrginei și astfel se puteau atiră. Cele în formă de oală aveau niște ridicături verticale în jurul pîntecelui și borte în marginea de sus și în capac, așa că se puteau și închide și atiră cu șferi.

Împodobituri se făceau pe pîntecul oalei și pe părțile adăugite, ca căpacul, picioarele și torțile. Pe pîntecul oalei făceau adesea buric și gurguie de țite; pe căpac se află semn de ochi, nas și urechi, mai rar și de gură; căpacul are une-ori formă de un feliu de căciulă cu o ridicătură ascuțită pentru apucat. Torțile sînt une-ori în formă de coarne încovășiate ori de aripi; piciorușele se află sucite în feliurite chipuri.

Această semuire a trupului omenesc prin oale feliurite deosebește locuințele de la Hissarlık de cele cunoscute până acuma; cel mult se pot găsi încercări asemănătoare la Chipru. Deprimdrea aceasta a locuitorilor Hissarlıkului mai stă în legătură cu altele tot de ale lor. În toate păturile se află mulțime de idoli lungăreți de piatră, de marmură, de fildeș și alte materii, cari au pe dinsele chip le cap de om desemnat prin zgîrieturi și chiar prin linii zugrăvite, une ori se îmfașează pe dinșii și alte părți de trup. Toți acești idoli aveau însemnare religioasă (de aceea îi și numim așa) și, cum se dovedește de pe o figură de plumb, aflată în orașul al treilea, a nume ierău chipul zeiței asiatică a naturii și a amorului. Această zeiță se cunoștea sub feliurite numiri de la malurile Tigrului până în insulele mării Egee și mai în urmă a ajuns la Greci sub numele de Afrodite. În insule s'au aflat idoli de marmură cari, deși nu-s așa de pe scurt însemnați cu chipul omenesc, totuși sînt fără îndoială chipuri ale ze-

itei mai sus amintite. Schliemann crede că olarii s'au silit să facă și pe oale acela-și chip; s'au găsit și podoabe de aur lucrate tot în chipul zeiței. Dr. Milchoefer nu se unește cu părerea lui Schliemann că capetele arătate așa de pe scurt vor fi fost de buhnă și nici cu ideea că de aici se explică titlul „cu ochi de buhnă” dat așa de des zinei Athena, în Omer.

După idoli descriși poporul ce a locuit pe Hissarlik face parte din cele vestasiatice.

Afară de vasele de lut ne atrage luarea a minte mulțimea unor corpuri în formă de discuri ori de conuri, bortite și făcute din lut ars ori mai rar de piatră moale și cari se întrebuițau pentru a îngreua fusele. Asemenea îngreuietore de fuse se găsesc în Asia, Europa ba chiar și în Mexico; la Hissarlik sau făcut și încercări de a le împodobi cu felurite creștătorele. În păturile cele mai vechi se află mai mult neîmpodobite, în orașul al treilea ajung la desăvârșirea lor și numai în Ilionul nou se mai găsesc încercări de a le schimba felul înfrumusețării. La unele se văd circumferinți concentrice în jurul bortei, raze, stele și figuri formate din linii încilcite, cari aduc aminte de împletituri; pe unele se văd semne cari aduc cu litere din felurite alfabet (se pare înse că chiar de vor fi și fost litere, dar erau imitate de pe mărfuri streine fără a fi înțelese); pe altele se văd chipuri de oameni și de animale cari amintesc de chipurile săpate pe pietre tari, găsite în iusulele resăritene ale Greciei și aflătoare acuma la Berlin. Se pare că modelele pentru chipuri, pentru podoabe și pentru, așa zisele, inscripții s'au luat de pe cilindrele de fier magnetic, ce se găsesc din regiunea Eufratului până la Fenicia. Profesorul Sayce a propus ipoteza că Chetiții, fiind așezați între Babiloneni și părțile resăritene ale Europei au slujit ca mijlocitori între cultura babiloniană și popoarele în stare mai selbatică. Fildeșul, metalele prețioase și nefritul (o piatră din India) trebuie se fi venit la Troiea prin negoț din spre sud și din spre resărit.

Mai toate uneltele sînt de piatră. În păturile cele mai vechi se găsesc topoare bortite și neortite, precum și ciocane de cremene, diorit, porfir, hematit, mai rari de jadeit și nefrit; cuțite de obsidian, fierăstree de cremene și de calcedon, rîșniți o-vale, cu adîncătură pe o față de trahit și bazalt, etc. încă se află în mare număr și ne-am crede în vrista *pietrei lustruite* de n'am vedea aramă ba (din pătura a treiea) chiar și bronz în întrebuițare. Din aramă și din bronz (care va fi fost așa de scump ca aurul) se găsesc vase, talgere, etc. dar mai ales arme pentru război, ca securi, cuțite, vîrfuri de lănci și de săgeți, apoi ace, inele, sponci, broșe, etc... Din oase proaste ori din fildeș se făceau sule, ace, piepteni și alte podoabe. Fierul se pare necunoscut.

Schliemann a găsit vr'o zece adunături de lucruri de aur și de argint. Cea mai bogată din toate a fost, așa zisă, „*comoară a lui Priam*“. Vasele erau foarte frumoase și aurul dintr'însele amestecat cu argint. Vasele de argint nu erau așa de frumoase ca cele de aur. S'au găsit și bucăți de argint în formă de pană de cuțit, la un capăt din cele înguste erau rotunde și la celălalt scobite în formă de craiū nou. Schliemann crede că aceștia erau „*talanții*“ de care vorbește Omer. Prof. Sayce de la Oxford a dovedit că greutatea lor iese o treime din mina de argint de la Babilon.

Între juvaeriurile de aur se deosebesc mai ales două diademe, de cari atirnau pe frunte și pe amîndouă laturile gîtului lăntuțele ușoare de aur. Bucățelele de la capetele acestora aveau forma idolilor de cari am pomenit. Cercei și coliere foarte cu măiestrie făcute se găsiră de asemenea mulți. Numai în comoara cea mare s'au găsit 46 de cercei de aur și șese brățări. Mai pe urmă s'a mai perfecționat și meșteșugul aurăriei și se găsesc lucruri așa de desăvîrșite ca și la Mikene.

Wirchow după ce a cercetat cranile aflate, ajunse la închieirea că poporul ce a lăsat urme în cele mai vechi pături ieră amestecat și că ieră civilizată și așezat. Se obișnuia arderea morților.

(Va urmă).

G. S.

Călărețul fără cap.

Critică.

Nu de mult am primit de la Craiova două volume, unul cu 480 de pagini și altul cu 491, o traducere a romanului *Călărețul fără cap*, narațiune din deșerturile Texasului. Autorul iese *Căpitan Mayne Reid*, iar traducătorul Dr. G. M. Mileticiu. Cînd am văzut hîrtie bună, tipariu frumos, mulțime de bani cheltuiți, mi-am închipuit că trebuie să fie și bine tradus. Am fost întărit în această părere îmbucurătoare prin laudele cetite în „*Literatoriul*“ din București mai cu samă în privința limbii. Convingerea că iera să cetesc ceva frumos românește iera aproape neînvinșă cînd am văzut în prefață cum Dl Mileticiu ne spune că „*traducțiunea*“ „*n'ar fi ajuns poate nici odată la lumina publicității, dacă nu l'ar fi impulsionat și pre D-sa scopul nobile, a ajutat la combaterea reului indicat mai sus.*“ Reul de care amintește iese arătat la începutul prefeței: „*Eminentul nostru literat Titu Liviu Maiorescu*

zice cu multă justețe în prefacia uneia din publicațiunile sale recente că de câți-va ani încoace, a început a se introduce și a se răspândi la noi un soi de romanuri, a căror traducere urită iese întrecută numai de trivialitatea cuprinsului. Așa dar mă gindeam ieu, traducerea D-lui Mileticiu nu va fi urită și cuprinsul romanului nu va fi trivial. Vai, cum mi-au zburat toate aceste închipuiri lingușitoare cetind cele două volume! Acea-și limbă jidovească admirată de atâtea ori în „Progresul,” în „Apărătorul,” în „Literatura română,” în „Romeo și Iulieta,” etc, am întâlnit-o și acolo.

Iată mai întâiu greșeli în întrebuintărea formelor *al, a, ai, ale* :

Imagie *ai* destinațiunei mele. — Descărcare de puscă *al* unui pluton. — În nici o altă parte *al* Texasului. — Nu toți locuitorii *ai* frumosului peysagi (49) — Linia ziczacă *al* scheletului său (pag. 68). — Căpitanul inteliginte *ai* infanteriei (pag. 353). — Măntaua învălitoare *al* intinsului sălbătăciei naturale *ale* caracterului său (231).

Pentru articularea cuvintelor se văd cele mai neașteptate năzdrăvăcii : Nu se temea de *șerpele*, deși venea de a drept... (pag. 78)... oh, *Domnule*, Isuse, (80).. pentru că aruncă cu mult mai ușor pe *călărețul* jos (pag. 135)... deși nu în *gradul* ca stăpînul său (pag. 155). „Pre ceriul! strigă iel cu spaimă“ (pag. 156). La drac cu pe la d-tale (pag. 190). Fu *singură* satisfacțiune pentru *ochiul* (pag. 225)... *scumpe* meu *Domnule* (pag. 236), etc.

Cuvinte și forme caraghioaze voi cită cîte-va din nenumărata multime a celor ce foiesc în traducerea frumoasă a D-lui Dr. Mileticiu. — „Avea *toate mînele* pline de treabă“ de multe ori. Cum *toate mînele* ? Verbul a putea face după dl. Dr. „*poci*“ la persoana a doua singular. *Rișina* slujește d-lui Dr. pentru a arată ceva foarte negru, confundîndu-o cu *smoala*, franțuzește *poix* (pag. 5). „— Sa găsim drumul? ce neroziel! L perdurăm cum-va dejă?“ — *Mă incred* aproape. — Aice *mă incred* se esplică numai de pe nemțește reu înțeles, căci romanul cum se vede ușor n'a fost tradus din englezește.

La Dl Mileticiu verbul a *urmă*, se arată sub forma *urmăresc*, se vede că nu știe ce înșamnă a *urmă* și ce a *urmări*. Îi vom spune noi că a *urmă* s'ar traduce prin *suivre, folgen*; iear a *urmări* prin *poursuivre, verfolgen*. Deosebirea iese cam bătătoare la ochi. Verbul trebuie se construiește la D-sa în modurile cele mai hazli: „Trebuie că am făcut o circumferință întregă“ în loc de trebuie să fi făcut etc.—„Verbul a *rugă* primește la Dl Dr. un înțeles ciudat, de pildă, românește să fie?: „pe străinul de la care *avea seși roage* o favóre“ (pag. 16). La Dl Dr. oamenii se razimă

pă „coturi“ în loc de „coate“ și funiile ȧară-și nu se măsoară cu „coții“ ci cu „coturile“ „funie de șapte coturi“ de pildă.

Cuvântul interes, nu știu pentru ce, ȧea la dl Dr. forma interese, așa în fraza următoare: „privea cu *interese viue* după *că-lărețu*“ (pag. 22)—„În speranță la fînitul curând al unui mars ostentor.“ (pag. 27), românește și traducere frumoasă nu poate fi.

— „Aceste obiecțiuni *peste cari ar plinge o lume*, au fost destul de des făcute“ (pag. 28) are un înțeles de tot tăinuit de noi muritorii ce vorbim românește.

Un german „bonasse“ se chiamă la dl Dr. „bonifaciul german“.

„Veți află ceva mai rēu decât frigul *pre* dînsul, dacă nu vă grăbiți a-i eși din drum“ (pag. 38). — „*Furtunei* nu putem scăpa dară pōte *pericolului*“ (pag. 40). Noi știm că se zice *a scăpa de ceră* nu *a scăpa cui-va*. „*Faceți de întrați în trăsura*“ (pag. 42). Meșteșug se chieamă *metier* la d-l Dr! Ce vinovăție a găsit cuvântului *meșteșug* de l'a surgunit din limbă? (pag. 45).

„Pōte mai nobil și mai frumos de cît *om*“. De ce nu de cît *omul*? „*Dar în tot cas*“. „Nu, nu *pre vischy* nu cutez să-l ating“ (pag. 55). Vischy fiind un feliu de rachiu nu înțeleg de ce l'a împodobit d-l Dr. cu prepoziția *pre*. „*Delăsase* scaunul și să apropiase colțului.“ (pag. 56). A *delăsa un scaun* și a se *apropia colțului*. Ce mai traducere frumoasă. „Sfiesc“ se zice „sfiez“ la d-sa !!

Ar fi cu desăvîrșire de prisos a mai lungi multă vorbă. Omul care a tradus cartea de față nu știe românește și nu-i român. Ieste de crezut că-i jidov și ne mierăm și de îndrăzneala lui de a se apucă de lucruri mai pe sus de putere și de galantomia celui ce a cheltuit cu tipăritul. Asemenea carte ar fi bună de învălit masline, dacă n'ar avea, din păcate, și un format prea mic.

Pentru a arăta și netrivialitatea romanului (dintre cele mai proaste, fie zise în treacăt) voi cită și o bucată din volumul al doilea pag. 55: „Dama cu laț ȧeste earăși singură în răriște. Ea descălecă, și pune sombrero pre cap și serapul pre umeri și se transformă din nou într'un frumușel și june hidalgo. Incetunel și mecanicește încalecă, parcă cugetele ei ar fi alt-undeva. Mōle se ridică piciorul preste spatele calului și plutesce cite-va secunde în aer. Pulpa piciorului, care scăpase fusteii, arētă o perfecțiune, ce ar pute ȧnebuni pre un Praxitele; și pre când descindea la cealaltă lature a calului, pare a se întuneca soarele printr'un nor. O! Simione Stylites! cu grēu ai fi putut chȧar tu se închizi ochii la un atare aspect. Însă nici un spectator bărbătesc nu ȧeste de față la această interesantă episodă. . . .“

Mi se pare că de aice pot căpătă multe idei bune domni-

șoarele ce vor ceti cartea D-lui Dr, căci D-sa ne spune că poate fi dată fără grijă în mîna orî cui. Destul își închipue de la sine că femeea iese inger, orî dracul mai știe ce, și nu om ca și bărbatîi. Acuma cînd vor ceti că chiar soarele se întunecă vîzînd pulpa unei doamne, care pulpă scăpase din fustă (după limba D-lui Dr.) ce nu vor mai gîndi și ce complimente prostești nu vor crede? Ochii lor văpae amoroasă vor vărsă, răsufllul lor parfumurile Arabiei, etc. . . În adevăr și conținut trivial și traducere urîtă, îu tocmai ca în romanele ce combate Dl. Doctor! Numai vorbesc de țesetura romanului, care nu poate de cît strică oamenii, căci meritul iese al autorîului: Dl. Dr. numai a tradus.

Audax.

*Pentru ce iese cu atîta mai frig cu
cît ne swim mai sus?*

Toți știm că soarele iese pentru noi izvorul căldurei și al luminei, înse iewă-și cu toții știm că cu cît ne swim mai sus cu atîta ie mai rece. Trebuie să vorbesc de urcările cu baloane, cari au dovedit că chiar în mijlocul verei la înălțime de 7000 de metri iese un frig ca cel mai strașnic din timpul iernei noastre, adecă trei zeci de grade sub zero? Cel ce s'ar sui în balon îmbrăcat ca de vară sub cuvînt că apropiindu-se de soare, izvorul căldurei, va fi mai cald de cît jos pe pămînt s'ar vedea groznic amăgit în judecata sa. Alt fapt care arată că sus ie rece, iese de asemenea bine cunoscut. Se știe că pe munții înalți se află omăt și în mijlocul verei și anume chiar pe munții din țerile cele mai calde, numai dacă înălțimea iese destul de însemnată. Munții Himalaia, munții Anzi, munții Kenia și Kilimanjaro (acești doi din urmă în Africa) sînt acoperiți pe virfuri cu omăt. — În Alpî și în alți munți se formează fără încetare riuri de ghietaș sau ghietașari cari duc apă solidă spre văi, până unde le dă voie căldura.

Lucrurile se petrec parcă pămîntul ar fi izvorul căl-

đurei, căci aerul de pe lângă pămînt iese mai cald și de ce ne suim îl aflăm tot mai rece. Să mai ținem samă de faptul că în lăuntru pămîntului iese foarte cald, cum ne dovedesc materiile aruncate de vulcani, izvoarele fierbinți și chiar măsurători cari au arătat că de la o pătură, așezată la feliurite adîncimi și a cărei temperatură iese statornică, începe a crește căldura cu un grad pentru 30, 40, 60 de metri. Prin urmare pămîntul în adevăr iese pentru noi un izvor de căldură și ar fi fost ușor unui glumeț să susție cum că ideea că soarele ne trimete căldură iese greșită. Ceea ce iese mai ciudat, mulți n'ar fi știut cum să-l combată și să arăte adevărul.

Înainte de toate trebuie să știm că după cum sînt corpuri cari lasă să treacă toate razele de lumină ce cad pe dinsele, precum iese stecla și toate corpurile transparente sau străvezii, tot astfel și pentru căldură sînt unele cari lasă să treacă toate razele. Alte corpuri lasă să treacă numai un fel de raze luminoase de pildă steclele colorate; tot astfel și pentru căldură, sînt corpuri cari lasă să treacă unele raze și pe altele nu.

Toți știm că razele de căldură pot fi însoțite de lumină, dar că pot fi și cu desăvîrșire întunecoase. Așa căldura ce ne trimete o bucată de fier înroșită în foc iese însoțită de lumină roșie; dacă fierul va fi mai tare înfierbîntat ne va trimete odată cu căldură și lumină albă. O bucată de fier înfierbîntată, dar nu până se va face roșie ne trimete căldură întunecoasă. Așa dar iese căldură luminoasă și căldură întunecoasă. Făcînd feliurite încercări aflăm că unele corpuri lasă să treacă printr'însele, fără să se încălzească, căldura luminoasă, dar opresc mai mult sau mai puțin căldura întunecoasă. Nu mai de parte chiar stecla are această însușire și de aceea se întrebuințază pentru a privi metale topite fără a ne pune în primejdie ochii. Tot așa se înțelege și folosul ce aduc clopotele de stecă ce se pun peste unele plante. Prin stecă clopotului străbate căldura luminoasă de la soare, se prefăce în căldură întunecoasă, cel puțin în parte, și nu-

mai poate ieși; de asemenea căldura întunecoasă ce iese din pământ ori din plantă nu se poate pierde, pentru că stecula nu o lasă.

Mai ieată încă o experiență cu o ladă cunoscută sub numele de *lada lui Saussure*.

Lada ie făcută din lemn reu conducătoriu pentru căldură, adecă care lasă greu să treacă căldura printr'însul. Păreții pe din lăuntru se ung cu cărbune de fum. Fața de asupra are două rinduri de stecle sau trei. Acuma dacă punem această ladă la soare, căldura luminoasă intră prin steculă, se preface în căldură întunecoasă înfierbîntînd păreți și nu mai poate ieși, de vreme ce lemnul ieste reu conducătoriu pentru căldură, iar stecula nu lasă să treacă printr'însa raze de căldură întunecoasă. Căldura se strînge în lada și putem fierbe apă sau frige carne în lăuntruul ie. Herschel la capul de buna Speranță a fript un bou întreg.

Să nu se pară că am vorbit de geabă și că am părăsit chestiea de la început, din potrivă am înșirat cîte-va experiențe cari ne vor face cu puțință a înțelege și chipul cum se poartă atmosfera cu noi.

Aerul lasă să treacă căldura ce ne vine de la soare și nu se încălzește de dînsa de cît foarte puțin și anume cît se încălzește, se încălzește din pricina căldurei întunecoase trimese de soare. Razele de căldură luminoasă înse lovind pămîntul îl înfierbîntă și-l fac de respîndește căldură întunecoasă; păturile de aer aflătoare chiar lîngă pămînt se înfierbîntă de la dînsul și nu lasă să treacă în sus de cît foarte puțină. Ieată pentru ce aerul ie cu atîta mai rece cu cît ieste mai departe de pămînt: Pămîntul trebuie să se înfierbînte și apoi numai de la dînsul se încălzește aerul așa că firește acele pături vor fi mai calde cari vor fi mai aproape de pămînt.

Lucrul ieste și mai ciudat pentru spațiile interplanetare, adecă pentru spațiul ce se află între planete, ori între planete și soare. Deși printr'însul trec razele soarelui fără încetare totu-și receală ieste mult mai mare de

cît cea pomenită mai sus. Unii fizici ajunseseră să creadă că în spațiile interplanetare trebuie să fie sute de grade sub zero, acuma se crede că deși receala iese destul de mare, totuși nu-î așa de strașnică.

Altă întrebare ce ne putem pune iese pentru ce iese frig pe munți, de ce nu se înfierbîntă și ieși și apoi să înfierbinte aerul încunjurătorii. Înainte de toate pătura de aer ce se află de asupra muntelui iese mai subțire și mai rară de cît cea de deasupra șesului și prin urmare muntele trebuie să pierdă mai iute căldura trimetîndu-o spre spațiile interplanetare; pe urmă tot din pricină că apăsarea iese mai mică, se evaporează și apa mai ușor și pricinuește receală, etc. Nu întru în amărunte asupra munților, căci scopul pentru care am scris acest articol a fost, să arăt pentru ce aerul iese mai cald lingă pămînt de cît sus, mai aproape de soare, și cum de pămîntul se pare a fi izvorul căldurei. În treacăt arătăm că Grecii își închipueau, se vede, altfel lucrurile, de vreme ce ne spun că Icar zburînd prea sus cu aripe de ceară i s'au topit aripile și a căzut. Mai de grabă ar fi căzut jos de frig, dacă se va fi suit cam ușor îmbrăcat. Mai punem o întrebare și așteptăm răspuns de la „Revista Teologică“. Cum se face că începînd cu *Enoh* și sfîrșind cu *maica Domnului*, atîtea oameni sau suit în ceriuri cu trup cu tot. Ce chipuri au găsit de n'au înghețat, cum se zice, bocnă? Cum de n'au murit de lipsă de aer cînd au ieșit din atmosferă și mai la urmă unde-î ceriul și locașul dreptilor, căci în soare sau în stele îi prea cald, pe planete vor fi jigăniți ca pe la noi, iar în spațiile interplanetare îi frig din cale afară și lipsă de aer.

I. Nădejde.

FELIURIMÎ.

Iepuri de partea bărbătească dînd țigă la puș. De mai multe ori s'a întîmplat că s'au găsit animale de partea

bărbătească putînd da țîță. *American naturalist* descrie un fapt aproape de necrezut, constatat de doctorul Hayden în 1872, pe cînd făcea cercetări în munții Yellowstone la niște iepuri pe cari îi numi *Lepus Bairdi*. Prinse patru bărbați în vrîstă și toți aveau țîțe pline de lapte. Părul înaprejurul acestora ieră ud și lipit de piele, dovedă că alăptaseră puii de curînd. Pentru mai multă siguranță Doctorul Hayden tăie din iepuri, căută cu deamăruntul în lăuntru și se încredință că în adevăr ierău de partea bărbătească. Oamenii cari au constatat faptul, fiind vrednici de încredere, nu ne ieste cu puțință a ne îdoi despre fapt.

(*Revue scientifique* No. 76, 1883, pag. 191.)

* * *

Locuitorii celor mai însemnate orașe din Europa. Sînt în Europa 92 de orașe cu mai mult de 100,000 de locuitori și numai patru cu peste un milion. Aceste din urmă sînt: Londra, cu 3,832,440, Parisul 2,225,910; Berlinul cu 1,222,500 și Viena, cu 1,103,000. Dintre celelalte capitale, sînt Petersburg are 876,570; Constantinopoli, 600,000; Madridul, 367,280; Buda-Pest, 360,580; Varșovia, 339,340; Amsterdam, 317,700; Roma, 300,470. Dintre orașele mari, înse nu capitale, Moscva are 611,970; Neapoli, 493,110; Hamburgul, 410,840; Lyonul, 372,890; Marsilia; 357,530; Milanul, 321,840; Florența, 169,000; Anversul, 150,650; Colonia, 144,770; Francfortul, 136,820 și Rouenul, 104,010. (*Revue scientifique* pag. 192 No. 6, 1883).

* * *

Clocitul Struțului. Locuitorii din Colonia Capcunosc așa de bine obiceiurile struților ca oamenii de pe la noi ale găinilor. Totu-și ar fi folositoriu să știm cum își fac struții cuiburile în unele climate și cum în altele.

De obicei se spune că cuibul struțului ieste for-

mat dintr'o grămăgioară de năsip. Așa iese în părțile fierbințigale pustiei; dar la Cap, struțul își face cuib cu ierba și cu alte materii ce țin căldură.

Bărbatul și femeea clocesc pe rînd și nu lasă de feliu descoperite ouăle. În părțile mai calde, femeea lasă ouăle sîngure în timpul zilei, și iese cu puțință, ca pe unde iese cald de tot, chiar să nu șadă de feliu pe dinsele, și că barbatul să le acopără noaptea. Nu se știe de sint deprinderile struțului tot aceleași pretutindenea.

În grădinile zoologice dau năsip, cînd trebuie să-și facă struții cuib, ar fi bine să li se dea alte materii spre a face încercare și a vedea ce se va întîmpla. Poate că și-ar face cuib ca la Cap.

Ieste sigur că ouăle de struț se pot cloci în năsip, fără să stea bărbatul sau femeea pe dinsele, în tocmai ca ale broaștelor țistoase. Se știe că megapoda din Australia (Cap-York) își face cuib din ierba și frunze, cari, putrezînd, dau căldura trebuitoare pentru ouă. În insulele Philippine iese un feliu de megapod care-și îngroapă ouăle în năsip la malul mării. El are obiceiuri și mai ciudate: femeea se ouă unde apucă, bărbatul strînge ouăle, face cuib și le clocește, ba încă trebuie să le apere de femeie care caută să le strice. (*Revue scientifique* pag. (12 No. 16. 1883).

* * *

Iodoformul în potriua anghinei difterice. Doctorul Benzon, zice *New-York Medical Journal*, e căpătat rezultate bune întrebuițînd iodoform în potriua difteriei. Iodoformul îl întrebuițază sub formă de pulbere curată și-l pune cu penelul pe membrana bolnavă după ce o curăță, spălîndu-o. Pune iodoform de opt ori în 24 de ceasuri, de șese ori ziua și de două ori noaptea. În șese cazuri în cari s'a întrebuițat, acest leac a dat rezultate bune.

(*Revue scientifique* pag. 416, No. 13, 1883).

* * *

Dl. *Walter Braun* a comunicat academiei de științe din Paris ceva în privința rolului ce joacă arama în po-triva holerei. În ședința de la 20 August din urmă Vul-pian îndoindu-se de rolul arămei a zis că „dacă acest metal ar fi de vre un folos, iese de crezut că s'ar fi cunoscut însușirele de lui mult în țerile unde bîntue holera mai ales în părțile Indiei în cari boala iese endemică.“ Dl. *Walter Braun* face cunoscut că epidemiile de holeră nu s'au în-tins nici odată în orașul Falun, în împrejurimile căruia sînt mine de aramă vestite în lumea întreagă sub nu-mele de minele de la Falun. Familia regală a Suediei a fugit în acest oraș pentru a se feri de boală în timpul celei de pe urmă epidemii așa de bine cunoscută ieră pu-terea lor apărătoare.

* * *

Tot pentru holeră a trimis o notă și dl. *Ramon de Luna*. Autoriul spune că a făcut încercări atît la Madrid cît și în insulele Philippine, asupra întrebuițării aburilor de acid hipoazotic, ca apărători de holeră și chiar ca tă-măduituri. După autoriu, accidentele holerice încetează pe dată ce se respiră aburi de acid hipoazotic, luînd măsu-rile arătate a nume. (*Revue scientifique* 1883. No. 11, pag. 351).

T. U.